

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SAYLOV QONUNCHILIGI TIZIMI VA UNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.

Xaytbayev Sardorbek Oybekovich

Toshkent davlat yuridik universiteti talabasi

O‘zbekiston Respublikasida saylov tizimining shakllanishi mamlakat mustaqillikka erishgan 1991-yil 1-sentabrdan so‘ng yangi siyosiy va huquqiy tizimni barpo etish jarayonining uzviy qismi sifatida boshlangan. Mustaqillik e‘lon qilingach, respublikada demokratik jamiyat qurish yo‘lida saylov institutini takomillashtirishga alohida e‘tibor qaratildi. Saylovlar orqali davlat hokimiyati organlarini shakllantirish tamoyili 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida o‘z ifodasini topdi, unda 117-moddada fuqarolarning saylov huquqlari va saylovlarning ochiqlik, adolatlilik, umumiylik, tenglik, yashirin ovoz berish asosida o‘tkazilishi mustahkamlab qo‘yildi.¹ Shuningdek, Konstitutsiyaning 32-moddasida fuqarolarning jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda bevosita ishtirok etish huquqi kafolatlangan bo‘lib, bu ham saylov tizimining konstitutsiyaviy asosini tashkil etadi.²

Mustaqillikning dastlabki yillarida saylov tizimi bir qancha qonunlar orqali shakllantirildi. 1991-yil 18-oktabrda *“O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi to‘g‘risida”*gi birinchi mustaqil qonun qabul qilindi, bu hujjat prezidentlik instituti uchun saylovlarning huquqiy asoslarini belgilab berdi.³ 1994-yilda esa *“O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga saylov to‘g‘risida”*gi Qonun qabul qilinib, ikki palatali parlament tizimining asoslari mustahkamlandi. Shu bilan birga, saylov jarayonlarini boshqarish va nazorat qilish maqsadida Markaziy saylov komissiyasi faoliyati ham tashkil etildi va uning mustaqil konstitutsiyaviy maqomi belgilandi.⁴

¹ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 8-dekabr 1992-yil — <https://lex.uz/docs/-20596>;

² O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 8-dekabr 1992-yil, 32-modda;

³ "O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi to‘g‘risida"gi Qonun, 18-oktabr 1991-yil — <https://lex.uz/docs/-111838>;

⁴ "O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga saylov to‘g‘risida"gi Qonun — <https://lex.uz/acts/-70557>;

Shu yillar davomida O'zbekiston Respublikasida saylov tizimining demokratik tamoyillar asosida rivojlanishiga qaratilgan keng qamrovli islohotlar amalga oshirildi. Xususan, saylov jarayonlarining mustaqilligi va shaffofligini ta'minlash maqsadida, 1998-yil 30-aprelda *"O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi to'g'risida"*gi Qonun qabul qilindi. Ushbu hujjat orqali Markaziy saylov komissiyasi (MSK)ning mustaqil konstitutsiyaviy organ sifatidagi maqomi mustahkamlandi va uning saylov jarayonini tashkil etish hamda boshqarish bo'yicha vakolatlari aniq belgilab berildi.⁵ Mazkur qonunga muvofiq, MSK faqatgina O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlariga bo'ysunadi, u o'z faoliyatida mustaqil va boshqa davlat organlari, siyosiy partiyalar yoki mansabdor shaxslarning aralashuvisiz ish yuritadi. 1998-yildagi ushbu qonun qabul qilinguniga qadar saylovlarni tashkil etish va o'tkazish vazifalari tarqoq tartibda amalga oshirilgan bo'lsa, yangi hujjat orqali ushbu faoliyat yagona markazlashtirilgan tizim asosida tartibga solindi, bu esa saylov amaliyotida tizimlilik va barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qildi.

Boshqa asosiy hujjatlardan biri bu – *"Xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar kengashlariga saylovlar to'g'risida"*gi Qonundir. Mazkur hujjat mahalliy vakillik organlariga saylovlarni tashkil etish va o'tkazish tartibini belgiladi, fuqarolarning o'z hududidagi hokimiyatga bevosita ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini oshirdi. Mazkur qonunning ahamiyati shundaki, u fuqarolarning mahalliy darajadagi siyosiy hayotda faol ishtirok etish imkoniyatini huquqiy jihatdan kafolatlab berdi.⁶

2018-yilda O'zbekistonda ilk bor Saylov kodeksi ishlab chiqish tashabbusi ilgari surildi qaysiki bu tashabbus Oliy Majlis palatalari tomonidan Markaziy saylov komissiyasi bilan hamkorlikda amalga oshirilgan bo'lib, 2018-yil 19-iyulda Saylov kodeksi loyihasini ishlab chiqish va jamoatchilik muhokamasini tashkil etish bo'yicha *"Yo'l xaritasi"* tasdiqlangan. Ushbu loyiha doirasida 20 dan ortiq xorijiy mamlakatlarning saylov sohasidagi tajribasi o'rganilgan va xalqaro tashkilotlar, jumladan, YeXHT Demokratik

⁵ "O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi to'g'risida"gi Qonun — <https://lex.uz/docs/-34139?ONDATE=01.07.2009>;

⁶ "Xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar kengashlariga saylovlar to'g'risida"gi Qonun — <https://lex.uz/acts/-67462>;

institutlar va inson huquqlari bo'yicha byurosi, Venetsiya komissiyasi, MDH Ijroiya qo'mitasi kabi tashkilotlarning xulosalari olingan.⁷ 2019-yil 25-iyunda esa *“O'zbekiston Respublikasining Saylov kodeksi”* qabul qilindi va 2020-yil 1-yanvardan kuchga kirdi.⁸ Saylov kodeksi barcha avvalgi tarqoq saylov qonunlarini yagona hujjatda birlashtirdi va saylov jarayonlarini shaffof, aniq va izchil tartibga solishni ta'minladi.

So'nggi yillarda amalga oshirilgan konstitutsiyaviy islohotlar ham saylov tizimining sifat jihatdan rivojlanishiga xizmat qilmoqda. 2023-yil 30-aprelda umumxalq referendumida qabul qilingan yangi tahrirdagi O'zbekiston Konstitutsiyasida saylov huquqlari bilan bog'liq qator yangiliklar, jumladan, inson huquqlarini to'liq kafolatlovchi va saylov jarayonining ochiqligini ta'minlovchi qo'shimchalar kiritildi.⁹

128-moddaga ko'ra, har bir fuqaro davlat hokimiyati organlariga saylash va saylanish huquqiga ega ekanligi ta'kidlangan va ushbu huquq umumxalq, tenglik, bevosita ishtirok va yashirin ovoz berish prinsiplari asosida amalga oshiriladi. Saylov huquqini cheklash faqat qonun bilan va asosan sud qaroriga muvofiq tarzda mumkin bo'ladi. Mazkur norma fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi ishtirokini ta'minlashda muhim konstitutsiyaviy kafolat sifatida xizmat qiladi.¹⁰

Konstitutsiyaning 129-moddasida esa saylovlarni tashkil etish va o'tkazish tizimi, xususan Markaziy saylov komissiyasi va hududiy saylov komissiyalarining maqomi mustahkamlab qo'yilgan. Unga ko'ra, ushbu komissiyalar o'z vakolatlarini mustaqil amalga oshiradi, ularning faoliyatiga aralashish taqiqlanadi, va ular qonunchilik asosida barcha subyektlar uchun majburiy bo'lgan qarorlar qabul qilish huquqiga ega. Bu esa saylov jarayonining oshkoraligini, qonuniyligini va adolatligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.¹¹

Mamlakatda saylov jarayoni ishtirokchilari – fuqarolar, siyosiy partiyalar, saylov komissiyalari, ommaviy axborot vositalari, nodavlat notijorat tashkilotlari va

⁷ Kun.uz – “O'zbekiston saylov qonunchiligida o'zgarishlar yuz beradi. Tafsilotlar” — <https://kun.uz/78259057>;

⁸ O'zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 25-iyun 2019-yil — <https://lex.uz/en/docs/-4386848#>;

⁹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahriri), 30-aprel 2023-yil — <https://lex.uz/docs/-6445145>;

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 128-moddasi;

¹¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 129-moddasi;

kuzatuvchilarning huquqiy maqomi aniq belgilab borilmoqda. Saylov tizimini modernizatsiya qilish yo'lida, raqamli texnologiyalarni joriy qilish, xususan "Raqamli saylov komissiyasi" tizimi orqali masofaviy akkreditatsiya, ro'yxatga olish va boshqaruv mexanizmlarini yo'lga qo'yish taklif etilgan. Saylov komissiyalari tarkibida xotin-qizlar, yoshlar, imkoniyati cheklangan bo'lgan fuqarolar va fuqarolik jamiyati vakillarining teng ishtiroki ta'minlanishi lozimligi asoslangan. Shuningdek, oilaviy yoki boshqalar nomidan ovoz berish amaliyotiga qarshi ma'muriy javobgarlik choralari kuchaytirish, saylovda ishtirok etuvchi partiyalarning davlat mablag'lari bo'yicha moliyaviy hisobdorligini oshirish, shaffoflikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kuzatuvchilar institutining huquqiy maqomini kengaytirish orqali fuqarolarning saylov jarayonidagi ishtiroki yanada kuchaytirilmoqda. Bu o'zgarishlar O'zbekistonning saylov tizimi xalqaro standartlar bilan uyg'unlashib borayotganining yaqqol dalilidir.¹²

Shuningdek, 2021-yilgi saylovda 631 nafar xalqaro tashkilot vakillari va 340 nafar xorijiy kuzatuvchilar, 2023-yilgi prezident saylovida esa 800 nafarga yaqin xorijiy kuzatuvchi ishtirok etgani saylov jarayonining ochiqligini tasdiqlaydi.¹³

2019-yil 25-iyunda qabul qilingan va 2020-yil 1-yanvardan kuchga kirgan O'zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi esa barcha oldingi tarqoq saylov qonunlarini yagona huquqiy hujjat sifatida birlashtirdi.¹⁴ Saylov kodeksi 5 ta mustaqil qonunni o'zida mujassamlashtirgan bo'lib, Prezident, Oliy Majlis, mahalliy kengashlar saylovlari va referendum o'tkazish tartiblarini yagona tizimga solib berdi. Shuningdek, Saylov kodeksi xalqaro saylov standartlariga muvofiqlikni ta'minlash uchun O'zbekistonning majburiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilgan.¹⁵

¹² M.Ismatovning "O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDASAYLOV JARAYONI ISHTIROKCHILARI FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH: KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY TAHLIL" mavzusida ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan DISSERTATSIYA si.

¹³ M.Ismatovning "O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDASAYLOV JARAYONI ISHTIROKCHILARI FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH: KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY TAHLIL" mavzusida ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan AVTOREFERATI.

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 25-iyun 2019-yil — <https://lex.uz/en/docs/-4386848#>;

¹⁵ Akmal Saidov. "Yangi O'zbekiston saylov qonunchiligi taraqqiyotining asosiy bosqichlari" — <http://nhrc.uz/oz/news/yangi-ozbekiston-saylov-qonunchiligi-taraqqiyotining-asosiy-bosqichlari>;

Saylovlarni tashkil etish va boshqarish bo'yicha Markaziy saylov komissiyasi (MSK)ning vakolatlari va maqomi ham qonuniy asosda aniq belgilanib, *"O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi to'g'risida"*gi Qonun bilan mustahkamlandi.¹⁶ MSKning mustaqilligi va saylovlarni o'tkazishdagi ochiqlik tamoyili 2019-yilgi Saylov kodeksida yana bir bor tasdiqlanganligini ko'rishimiz mumkin.

Umuman olib qaraganda, O'zbekiston Respublikasining saylov huquqini tartibga soluvchi asosiy hujjatlar o'zaro bog'liq holda, umumiy demokratik prinsiplarga asoslangan holda shakllangan bo'lib, ular mamlakatda saylovlarning qonuniy, adolatli va shaffof o'tishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2021-yilgi prezidentlik saylovida fuqarolarning ishtirok etish darajasi 80,4 foizni tashkil etgani (MSK ma'lumotlari asosida)¹⁷, qabul qilingan normativ-huquqiy asoslarning amaliyotda samarali ishlayotganligini ko'rsatadi. (5-ilova)

O'zbekiston Respublikasida saylov tizimining shakllanishi va rivojlanish jarayoni bevosita xalqaro saylov standartlariga asoslangan asosiy prinsiplarning milliy huquqiy tizimda mustahkamlanishi bilan chambarchas bog'liqdir.

Birinchi prinsip sifatida "saylovlarning umumiyligi" prinsipiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, dastlabki O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida o'z ifodasini topdi, unga ko'ra, davlat hokimiyati organlariga saylovlarda mamlakatning barcha fuqarolari teng sharoitda qatnashish huquqiga egaligi belgilab o'tildi. Ushbu prinsip fuqarolarning millati, irqi, jinsi, dini, ijtimoiy kelib chiqishi yoki e'tiqodidan qat'i nazar, saylovda ishtirok etish huquqini kafolatlaydi.

Ikkinchi asosiy prinsip "saylovlarning tengligi" bo'lib, har bir saylovchiga bir ovoz huquqining berilishini anglatadi va ovozlarning qiymat tengligi saqlanishini ta'minlaydi. Saylov kodeksining 5-moddasida bu prinsip aniq tarzda mustahkamlanganligini ko'rishimiz mumkin.¹⁸ Uchinchidan, bevosita saylov huquqi prinsipiga ko'ra, fuqarolar

¹⁶ "O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi to'g'risida"gi Qonun — <https://lex.uz/docs/-34139?ONDATE=01.07.2009>;

¹⁷ O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi rasmiy ma'lumotlari, 2021-yil prezidentlik saylovi yakuniy hisobotlari.

¹⁸ O'zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 25-iyun 2019-yil, 5-modda — <https://chatgpt.com/c/680dbc88-2f2c-8006-b4cd-0c91285759fe>;

o'z vakillarini to'g'ridan-to'g'ri saylov orqali tanlaydilar, oraliq bosqichlar yoki vakolatli organlarning aralashuvisizligi ham belgilangan.

“Yashirin ovoz berish” prinsipi esa saylovchilarning o'z irodasini hech qanday bosim va tahdid ostida bo'lmagan holda ifodalash huquqini kafolatlaydi. Bunga saylov uchastkalarida maxsus kabinalarning tashkil etilishi va ovoz berish maxfiyligi talablarining qat'iy rioya qilinishi orqali erishiladi.¹⁹ 2021-yilgi prezidentlik saylovida, Markaziy saylov komissiyasi ma'lumotlariga ko'ra, 10 760 ta saylov uchastkasi zamonaviy maxfiylik talablariga moslashtirilgani, saylovchilarning o'z irodasini erkin bildirishi uchun barcha sharoitlar yaratilgani qayd etilgan.²⁰ Shu kabi O'zbekiston saylov tizimining asoslaridan birini tashkil qiluvchi saylov prinsiplarining ham boshqa ko'rinishlari mavjud bo'lib ulardan eng muhim bo'lgan bir nechasini ko'rib chiqdik.

O'zbekiston Respublikasida saylov tizimining rivojlanish tendensiyalari esa konstitutsiyaviy islohotlar, Saylov kodeksining qabul qilinishi va fuqarolar faolligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar orqali namoyon bo'ldi desak maqsadga muvofiq bo'ladi. 2019-yil 25-iyun kuni qabul qilingan Saylov kodeksi avvalgi bevosita alohida qonunlarni yagona hujjatga birlashtirib, saylov jarayonini aniq va izchil tartibga soldi. Shuningdek, 2023-yil 30-aprel kuni o'tkazilgan umumxalq referendumini natijasida Konstitutsiyaning saylov huquqlariga oid moddalarini yanada mukammallashtirildi. Saylov tizimining modernizatsiyasi doirasida ochiqlik va shaffoflikni oshirishga qaratilgan muhim qadamlar ham tashlandi. Jumladan, 2021-yilda prezidentlik saylovlari jarayoniga 50 dan ortiq davlatdan 600 ga yaqin xalqaro kuzatuvchilar jalb etildi, bu esa saylov jarayonining xalqaro hamjamiyat oldida ochiqligini ta'minlashda muhim rol o'ynadi.²¹ Bundan tashqari, saylovlarda axborot texnologiyalarining keng joriy qilinishi – saylovchilarning yagona elektron ro'yxatining yaratilishi va saylovchilarning ovoz berishdagi ishtirokini onlayn monitoring qilish imkoniyatlarining taqdim etilishi tizimning zamonaviy rivojlanish

¹⁹ O'zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 25-iyun 2019-yil, 7-modda — <https://chatgpt.com/c/680dbc88-2f2c-8006-b4cd-0c91285759fe>;

²⁰ MSK — <https://saylov.uz/oz/elections-and-referendums/page/11>;

²¹ OSCE/ODIHR, “Republic of Uzbekistan Presidential Election 2021 - Final Report”, 2022. — https://www.osce.org/files/f/documents/9/e/516435_0.pdf;

bosqichini ko'rsatadi. Mahalliy va xalqaro ommaviy axborot vositalarida e'lon qilingan tahlillarga ko'ra, O'zbekistonda saylov qonunchiligi so'nggi yillarda xalqaro saylov standartlariga tobora yaqinlashmoqda. Xususan, YeXHT/ODIHR tomonidan berilgan baholarda, O'zbekiston saylov tizimida teng imkoniyatlar, fuqarolik erkinliklari va shaffoflik darajasi sezilarli darajada yaxshilangani alohida ta'kidlangan.²²

Shu o'rinda Akmal Saidov *“Prezident saylovining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari: O'zbekiston va xorij mamlakatlar tajribasi”* mavzusida onlayn va oflayn shaklda xalqaro konferentsiyasida, O'zbekistonning saylov qonunchiligida so'nggi yillarda amalga oshirilgan o'zgarishlar haqida gapirar ekan, mamlakatimizning saylov tajribasini jahon hamjamiyati bilan o'rtoqlashish xohishi asosiy maqsadlardan biri ekanligini ta'kidlab — *“saylov, bu ma'lum bir bekat emas, balki doimiy harakatdagi, takomillashib boradigan jarayon”* ekanligini tushuntirgan.²³

Shuningdek, 2019-yilda *O'zbekistonda parlament saylovlari* takomillashtirilgan qonunchilik asosida va mustaqil fikrlarga nisbatan ko'proq bag'rikenglik muhiti sharoitida o'tkazildi. Biroq bu saylovlar hali ham haqiqiy raqobatni va saylov kuni tartib-qoidalariga to'liq rioya qilinishini namoyon etmadi. Bu holat YeXHT Demokratik institutlar va inson huquqlari byurosi (ODIHR) tomonidan 22-dekabr 2019-yilgi O'zbekiston saylovlari bo'yicha e'lon qilingan yakuniy hisobotda qayd etilgan asosiy xulosalardan biri ekanligini ham eslatib o'tamiz. Hisobotda, shuningdek, parlament saylovlari davom etayotgan islohotlarni yanada chuqurlashtirish zarurligini va bu jarayon fuqarolik tashabbuslari uchun kengroq imkoniyatlar yaratish bilan birga olib borilishi kerakligini ko'rsatilganligini ko'rishimiz mumkin.²⁴

Aynan ushbu yakuniy hujjatda O'zbekistonda saylov jarayonini yanada takomillashtirish uchun 32 ta tavsiya berilgan. Ushbu tavsiyalar mamlakatdagi saylov amaliyotini YeXHT majburiyatlari hamda boshqa xalqaro standartlar va demokratik

²² OSCE/ODIHR, “Needs Assessment Mission Report”, Uzbekistan, 2021 — <https://www.osce.org/odihr/elections/uzbekistan/493351>;

²³ “Saylov — ma'lum bekat emas” — Akmal Saidov — <https://insonhuquqlari.uz/oz/news/saylov-malum-bekak-emas-akmal-saidov>;

²⁴ Uzbekistan parliamentary elections 2019: ODIHR observation mission final report — <https://www.osce.org/odihr/elections/uzbekistan/final-report>;

saylov me'zonlariga moslashtirishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Quyida esa *Demokratik institutlar va inson huquqlari byurosi (ODIHR)* tomonidan berilgan asosiy tavsiyalarga to'xtalib o'tamiz:

- Siyosiy partiyalarni tuzish va ularning faoliyat yuritishini to'sib qo'yuvchi nomutanosib yoki kamsituvchi huquqiy normalarni olib tashlash;
- Uyushmalar erkinligi to'g'risidagi qonunchilikni talqin qilish va amalga oshirish plyuralizmni (fikrlar xilma-xilligini) rivojlantirishga xizmat qilishini ta'minlash;
- Siyosiy va fuqarolik uyushmalari, yig'ilish va fikr bildirish erkinligi haqidagi qonunchilik va uning amaliyotini demokratik tamoyillar bilan muvofiqlashtirish;
- Axborot vositalariga oid qonunlarni qayta ko'rib chiqish va so'z erkinligini to'liq himoya qilish hamda jurnalistlar uchun axborotga teng huquqli kirishni ta'minlash;
- Fuqarolik birlashmalari va nodavlat tashkilotlarga saylov jarayonini mustaqil ravishda kuzatish huquqini berish;
- Har bir saylov okrugi va uchastkasi bo'yicha dastlabki va yakuniy saylov natijalarini o'z vaqtida e'lon qilish orqali shaffoflikni oshirish;
- Ko'p martalik ovoz berish va o'rniga ovoz berish kabi takroriy va jiddiy muammolarni bartaraf etish bo'yicha sa'y-harakatlarni kuchaytirish;
- Ovozlarni sanash jarayonida halollik va sadoqatni ta'minlash;
- Saylov natijalarini ataylab soxtalashtirgan shaxslarga nisbatan qonuniy chora ko'rish.²⁵

ODIHR 2019-yil 25-noyabrda O'zbekistondagi parlament saylovlarini kuzatish uchun Saylovni kuzatish missiyasini yuborgan edi. YeXHTning barcha 57 ishtirokchi davlati ODIHRning saylov baholari va tavsiyalarini o'z vaqtida ko'rib chiqish majburiyatini olganligini ham tashkilot keltirib o'tgan. Demak, bundankelib chiqib xalqaro saylov standart sifatida O'zbekiston ham kerakli bo'lgan tavsiyalarni qabul qilib ularga amal qilishi kerak.²⁶

²⁵ O'zbekistonning 2019-yilgi parlament saylovlari: ODIHR kuzatuvchi missiyasining yakuniy hisoboti — <https://www.osce.org/odihr/elections/uzbekistan/final-report>;

²⁶ O'zbekistonning 2019-yilgi parlament saylovlari: ODIHR kuzatuvchi missiyasining yakuniy hisoboti — <https://www.osce.org/odihr/elections/uzbekistan/final-report>;

2023-yilda bo'lib o'tgan Prezident sayloviga e'tibor qaratadigan bo'lsak, 9-iyul kuni O'zbekistonda muddatidan ilgari prezidentlik saylovi bo'lib o'tdi. Saylovda 19,5 milliondan ortiq fuqaro ro'yxatga olingan bo'lib, ulardan 15,6 milliondan ziyodi (79,88%) ovoz berdi va bunda Shavkat Mirziyoyev 87,05% ovoz bilan g'alaba qozondi.²⁷

Saylovni 15 ta xalqaro tashkilot va 47 ta xorijiy davlatdan jami 800 ga yaqin xalqaro kuzatuvchi kuzatdi.²⁸

Oybek Turg'unov, yuridik fanlar doktori, professor, saylovlarning demokratik jamiyatdagi o'rni haqida shunday deydi: *"Saylovning umumiy, teng va to'g'ridan-to'g'ri saylov huquqi asosida yashirin ovoz berish yo'li bilan o'tkazilishi, saylovda ovoz berish huquqi, o'z xohish-irodasini bildirish tengligi va erkini qonun bilan kafolatlanadi. Shu bois, fuqarolarning saylov huquqi va erkinliklarini sud orqali himoya qilishni ta'minlash, saylovni jamoatchilik va xalqaro kuzatuvchilar ishtirokida ochiq va oshkora o'tkazish mexanizmlari O'zbekiston milliy saylov tizimi demokratiyaga asoslanganining o'ziga xos sifat ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi."*²⁹

2024-yil Parlament saylovi esa yangicha tarzda olib borilgan bo'lib, 27-oktabr kuni O'zbekiston Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va mahalliy kengashlar deputatlari saylovi bo'lib o'tdi. Saylovda 19,9 million saylovchidan 15 million 27 ming 529 nafari (74,72%) ishtirok etdi. Saylovda quyidagi partiyalar deputatlik o'rinlarini qo'lga kiritdi:

- O'zbekiston Liberal-demokratik partiyasi – 64 o'rin;
- "Milly tiklanish" demokratik partiyasi – 29 o'rin;
- "Adolat" sotsial-demokratik partiyasi – 21 o'rin;
- Xalq demokratik partiyasi – 20 o'rin;
- Ekologik partiya – 16 o'rin.³⁰

²⁷ Markaziy saylov komissiyasi saylov natijalarini tasdiqladi — <https://yuz.uz/uz/news/prezident-saylovining-yakuniy-natijasi-elon-qilindi-shavkat-miromonovich-mirziyoev-galabasi-tasdiqlandi>;

²⁸ Prezident saylovining dastlabki natijalari — <https://yuz.uz/uz/news/prezident-saylovining-dastlabki-natijalari>;

²⁹ Turg'unov, O. (2023). *Jahon hamjamiyati saylov orqali yangi O'zbekistonga baho beradi*. Yuz.uz. — <https://yuz.uz/file/newspaper/280cff672fe46fb5345017885e8818c1.pdf>;

³⁰ O'zbekistonda parlament saylovlari — 2024 — <https://oz.sputniknews.uz/20241028/parlament-saylov-dastlabki-natijalar-46343861.html?utm;>

Saylovni 65 mingdan ziyod mahalliy kuzatuvchilar va 850 dan ortiq xorijiy va xalqaro kuzatuvchilar kuzatdi.³¹

LIST OF REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 8-dekabr 1992-yil — <https://lex.uz/docs/-20596> ;
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 8-dekabr 1992-yil, 32-modda;
3. "O'zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi to'g'risida"gi Qonun, 18-oktabr 1991-yil — <https://lex.uz/docs/-111838> ;
4. "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga saylov to'g'risida"gi Qonun — <https://lex.uz/acts/-70557> ;
5. "O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi to'g'risida"gi Qonun — <https://lex.uz/docs/-34139?ONDATE=01.07.2009> ;
6. "Xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar kengashlariga saylovlar to'g'risida"gi Qonun — <https://lex.uz/acts/-67462> ;
7. Kun.uz – "O'zbekiston saylov qonunchiligida o'zgarishlar yuz beradi. Tafsilotlar" — <https://kun.uz/78259057> ;
8. O'zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 25-iyun 2019-yil — <https://lex.uz/en/docs/-4386848#> ;
9. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahriri), 30-aprel 2023-yil — <https://lex.uz/docs/-6445145> ;
10. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 128-moddasi;
11. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 129-moddasi;
12. M.Ismatovning "O'zbekiston Respublikasida saylov jarayoni ishtirokchilari faoliyatining huquqiy asoslarini takomillashtirish: konstitutsiyaviy-huquqiy tahlil" mavzusida ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiyasi.

³¹ MSK majlisida saylov natijalari rasman tasdiqlandi — https://uza.uz/oz/posts/msk-majlisida-saylov-natijalari-rasman-tasdiqlandi_651431?utm;

13. M.Ismatovning “O‘zbekiston Respublikasidasaylov jarayoni ishtirokchilari faoliyatining huquqiy asoslarini takomillashtirish: konstitutsiyaviy-huquqiy tahlil” mavzusida ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan avtoreferati.
14. O‘zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 25-iyun 2019-yil — <https://lex.uz/en/docs/-4386848#> ;
15. Akmal Saidov. “Yangi O‘zbekiston saylov qonunchiligi taraqqiyotining asosiy bosqichlari” — <http://nhrc.uz/oz/news/yangi-ozbekiston-saylov-qonunchiligi-taraqqiyotining-asosiy-bosqichlari> ;
16. “O‘zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi to‘g‘risida”gi Qonun — <https://lex.uz/docs/-34139?ONDATE=01.07.2009> ;
17. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi rasmiy ma’lumotlari, 2021-yil prezidentlik saylovi yakuniy hisobotlari.
18. O‘zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 25-iyun 2019-yil, 5-modda — <https://chatgpt.com/c/680dbc88-2f2c-8006-b4cd-0c91285759fe> ;
19. O‘zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 25-iyun 2019-yil, 7-modda — <https://chatgpt.com/c/680dbc88-2f2c-8006-b4cd-0c91285759fe> ;
20. MSK — <https://saylov.uz/oz/elections-and-referendums/page/11>;
21. OSCE/ODIHR, “Republic of Uzbekistan Presidential Election 2021 - Final Report”, 2022. — https://www.osce.org/files/f/documents/9/e/516435_0.pdf;
22. OSCE/ODIHR, “Needs Assessment Mission Report”, Uzbekistan, 2021
- 23.— <https://www.osce.org/odihr/elections/uzbekistan/493351> ;
24. “Saylov — ma’lum bekat emas” — Akmal Saidov — <https://insonhuquqlari.uz/oz/news/saylov-malum-bekati-emas-akmal-saidov>;
25. Uzbekistan parliamentary elections 2019: ODIHR observation mission final report — <https://www.osce.org/odihr/elections/uzbekistan/final-report> ;
26. O‘zbekistonning 2019-yilgi parlament saylovlari: ODIHR kuzatuvchi missiyasining yakuniy hisoboti — <https://www.osce.org/odihr/elections/uzbekistan/final-report>;

27. O'zbekistonning 2019-yilgi parlament saylovlari: ODIHR kuzatuvchi missiyasining yakuniy hisoboti — <https://www.osce.org/odihr/elections/uzbekistan/final-report>;
28. Markaziy saylov komissiyasi saylov natijalarini tasdiqladi — <https://yuz.uz/uz/news/prezident-saylovining-yakuniy-natijasi-elon-qilindi-shavkat-miromonovich-mirziyoev-galabasi-tasdiqlandi>;
29. Prezident saylovining dastlabki natijalari — <https://yuz.uz/uz/news/prezident-saylovining-dastlabki-natijalari>;
30. Turg'unov, O. (2023). Jahon hamjamiyati saylov orqali yangi O'zbekistonga baho beradi. Yuz.uz. — <https://yuz.uz/file/newspaper/280cff672fe46fb5345017885e8818c1.pdf>;
31. O'zbekistonda parlament saylovlari — 2024 — <https://oz.sputniknews.uz/20241028/parlament-saylov-dastlabki-natijalar-46343861.html?utm> .